

Referat frå Nasjonal Elvemuslingkonferanse, Flesland 13. – 14. nov. 2018.

Formålet med konferansen var å sette søkelys på situasjonen for elvemuslingen og korleis vi betre kan ta vare på bestandane våre. Fylkesmannen i Hordaland og seniorrådgjevar Magnus Johan Steinsvåg, var vertskap for konferansen.

Vi var to som deltok på konferansen på vegne av Mjåtveitelvens forening, Elzbieta Petelenz deltok 13. nov. og Leif Johnsen 13. og 14. nov.

På konferansen var det totalt 58 deltakar: hovudsakleg forskarar og naturforvaltarar, men også studentar og ein spesialist frå utlandet, professor Jürgen Geist frå Tyskland. Så vidt vi såg, var vi dei to einaste deltakarar frå frivillige organisasjonar. Dette var den største nasjonale elvemuslingkonferansen som har vore halden i Noreg. Vår elv, Mjåtveitelva, fekk mye omtale, på godt og vondt, i fleire av føredraga. Bilete av den akvatiske reinseparken ved Mjåtveit Næringspark, blei vist som eit godt og effektivt vernetiltak. Luftfoto av alt for tett utbygging langs vassdraget og bilete frå i haust av siste forureiningsskandalen med viktig sidebekk full av såpeskum var negativt.

Perleprodusent og vassreinsar.

Det engelske namnet for denne muslingen er «The Pearl Mussel» og namnet spelar på perleproduksjonen til muslingen. Kanskje ein av tusen individ kan ha ei perle, og elvemuslingperler finst i kongekroner over heile Europa. I den danske kongekrona er det truleg perler frå Mjåtveitelva.

Mye viktigare enn perlene er vassreinsinga muslingen står for; ca. fem bøtter vatn pr. musling pr. døgn. Når ein muslingen kan bli over 200 år, kan han reinse fleire millionar liter i si levetid.

Viktig indikatorart.

Men dei gjer meir; dei er ein såkalla «indikator» art, indikator på god vasskvalitet, sunn biotop, frisk natur. Det er også ein «paraply-art», deira reinsefunksjon er viktig for fleire andre mindre og større artar i elva. Og det er ein «signal-art», ein art som i kraft av sin eigenart signaliserer naturverdi og fort fascinerer forskarar og andre. For han er vakker, robust og særeigen. Rett og slett ein sjarmerande «særling» som kan bli over 200 år. I større populasjonar er det han - og hoindivid, men i veldig små bestandar, slik som den vi har i Mjåtveitelva, blir hoene tvikjønna.

Kritisk truga.

I Hordaland er det kunn to livskraftige stammar att av 24, 13 er kritisk truga, 9 er utrydda. På verdsbasis er 95 % utrydda. I Europa er 70 % av attverande stammar truga. Tilsvarende tal for truga fuglar og dyr i Europa er 14 % og 16 %. Elvemuslingen er ein ekstremt truga art.

Handlingsplan.

Jarl Koksвик frå Miljødirektoratet orienterte om ein helt fersk handlingsplan for elvemusling for perioden 2019 til 2028. Planen hadde følgjande hovudmål:

1. Ein livskraftig populasjon i heile Noreg.
2. Oppretthalde dagens naturlege populasjon med tilfredstillande rekruttering.
3. Vassdraga skal få ein god økologisk tilstand.
4. Å setje ut muslingar i fem elver pr. år.

Manglande kunnskap, klart mål.

Bjørn Mejdell Larsen, NINA, sa m.a. at «data frå mange lokalitetar er viktig for å etablere betre

forvaltingskunnskap». For ein har hatt for lite kunnskap om elvemuslingen, og for lite erfaring med kva som trugar han og kva som er ei god forvaltning.

Mjåtveitelva var nok ein gong trekt fram som døme, og kor verdifullt og viktig alt arbeidet frivillige, bønder, næringsliv og kommunen har gjort- og gjer, sjølv om bestanden no er på eit lavmål. Målet for elva, vart det sagt, er på sikt å få opp att ei levekraftig muslingbestamme.

Historikk, Mjåtveit og Haukås.

Steinar Kålås, frå Rådgivende Biologer, kom inn på stammen i Mjåtveitelva. Han er dokumentert frå 1700 talet, same som stammen i Haukåsvassdraget i Åsane. Stammene i desse elvene kan vere i slekt, då same sjøauren som er vert for larvane, kan vandre i begge desse elvene. Begge elvene hadde levedyktige stammar til 2006 og 2013. Ved teljing i 2009 fann ein bare daude muslingar i Mjåtveitelva, men ein har funne muslinglarvar der, både i 2017 og 2018, noko som tyder på at der er nokre levande individ att.

Det vart også fortalt på konferansen at elvemuslingen kan vere tilstade i eit vassdrag sjølv om ein ikkje fin larvar der nokre år, ja opptil 30 år!

Haukåsvassdraget har no ein sterkt aukande dødsrate. Langs begge desse elvene og i deira nedbørsfelt, har det dei siste åra vore stor utbygging av bustadfelt og/eller industriområde, i periodar direkte før kraftig auka dødelegheit blant elvemuslingane.

Trugsmåla.

Trugsmåla er først og fremst partikkelbelastning, men òg kjemiske eller biologiske forureiningar og nærings saltbelastning. Disse faktorane leier til svak rekruttering og økt dødelegheit blant muslingane. Forureiningar i vatnet kan også føre til deformerte muslingskåler og forandra fysiologi – ikkje bare hos elvemuslingar, men også hos andre artar som lever i forureina vassdrag. Alle offentlege planar frå 2002 har fått inn krav om tiltak mot desse trugsmåla. Komplekse situasjonar med mange og stadig nye aktørar og interesser i nedbørsfeltområdet for elvane, gjer at naturforvaltning i desse områda er utfordrande.

Slike utfordringar kan ein ikkje overkomme utan god informasjonsflyt, effektivt samarbeid og risikostyring mellom aktørane, og hovudsakleg: langsiktig strategitenking.

Viktige planar i forvaltninga.

Den aller viktigaste er Plan og bygningsloven, som sett vilkår for arealforvaltninga. Andre er Vassressurslova og Naturmangfaldslova. Men innverknad har også forskrifter om fysiske tiltak i vassdrag, produksjonstilskot, nydyrking i landbruket, om kantvegetasjon og om 100 m belte langs sjø og vassdrag. Kommunane har tilsynsansvaret med å handheva lovene. Og dei er juridisk bindande. Her ligg sterke naturvernkrav. Og det er kvalitetane på land, altså arealforvaltninga sitt ansvar, som skaper miljøet, liv eller død for muslingane. Men - «me har ikkje tradisjon i Noreg for å vere tøffe nok i handhevinga av lovverket», var det sagt frå podiet. Utviklinga i Mjåtveit - og Haukåselva viser dette.

Optimisme og håp!

Men trass i dystre utviklingstrekk var det optimisme på konferansen. Aldri før har ein hatt meir kunnskap og røynsle, både om arten og forvaltninga av han. Og det er positive resultat frå kultivering og utsetting av musling. No er det vassdragsforvaltninga det står på!

Elzbieta Petelenz og Leif Johnsen,
Mjåtveitelvens forening,
Frekhaug 20.11.201